

Attila Kovács

Jezikovno-etnična podoba Prekmurja v luči ogrskega popisa prebivalstva leta 1910 in jugoslovanskega/slovenskega ljudskega štetja leta 1921¹

Izveleček

Študija s pomočjo analize rezultatov ogrskega popisa prebivalstva leta 1910 in ljudskega štetja v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev leta 1921 na nivoju naselij po kriteriju maternega jezika prebivalstva ter virov in literature poskuša predstaviti zgodovinske okoliščine in vzroke, ki so vplivali na oblikovanje jezikovno-nacionalne podobe Prekmurja v prelomnih časih po koncu prve svetovne vojne, razpadu Avstro-Ogrske in ustanovitvi jugoslovanske države. Predvsem poskuša odgovoriti na vprašanje, zakaj je prišlo do opaznih sprememb v jezikovno-etnični strukturi prebivalstva pokrajine na levem bregu Mure med letoma 1910 in 1921, torej med zadnjim ogrskim in prvim jugoslovanskim popisom. Spremembe, nastale v jezikovno-etnični strukturi prebivalstva, so predvsem povezane z menjavo oblasti leta 1919. Politične spremembe so po eni strani povzročile zamenjavo madžarskega uradništva, učiteljstva in orožništva s predvsem slovenskim in v manjši meri hrvaškim/srbskim prebivalstvom (v glavnem v vojski), po drugi strani pa je vplivala na jezikovno-etnično opredelitev več tisoč Prekmurcev, ki so bili leta 1910 popisani kot osebe z madžarskim maternim jezikom in so bili po novem navedeni kot Slovenci.

Ključne besede: jezikovna-etnična pripadnost, popis prebivalstva 1910, popis prebivalstva 1921, Prekmurci, prekmurski Slovenci, prekmurski Madžari.

1 Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa *Manjšinske in etnične študije ter slovensko narodno vprašanje* (P5-0081) in raziskovalnega projekta *Postimperialne tranzicije in transformacije iz lokalne perspektive: slovenska mejna območja med dvojno monarhijo in nacionalnimi državami (1918–1923)* (J6-1801), ki ju je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

1 Uvod

Prekmurje je bila edina ozemeljska pridobitev Slovencev po prvi svetovni vojni. Jugoslovanski diplomati so ga uspeli pridobiti predvsem na podlagi narodnostne oziroma jezikovno-etnične pripadnosti Prekmurcev.² Velika večina Prekmurcev je namreč po jezikovno-etničnem kriteriju pripadala slovenstvu, kar je jugoslovanska delegacija na mirovnih pogajanjih v Parizu uspešno prikazala s pomočjo statističnih podatkov in s tem uspela pridobiti ozemlje na levem bregu reke Mure za Kraljevino Srbov Hrvatov in Slovencev (Kraljevino SHS).

Glavni strokovnjak za Prekmurje pri jugoslovanski delegaciji na mirovni konferenci je bil Matija Slavič,³ ki je z uradnimi ogrskimi statističnimi podatki dokazoval narodnostne oziroma jezikovno-etnične razmere v Prekmurju. Slavičovo delo strokovnjaka je bistveno vplivalo na stališče mirovne konference o pripadnosti Prekmurja. V knjigi z naslovom *Prekmurje v vrtincu pariške mirovne konference 1919* avtor Uroš Lipušček (2019, 120) med drugim navaja: »Tudi pri določanju meje z Madžarsko severno od Mure je imel, kot rečeno, odločilno vlogo major Douglas Johnson,⁴ ki je 20. maja (leta 1919, op. A. K.) na sestanku teritorialne komisije predlagal mejno črto na podlagi statističnih

-
- 2 Na začetku dvajsetega stoletja, torej v obdobju, ki je predmet te študije, so etnične skupine v Prekmurju in seveda v celi državi, kateri je pokrajina ob Muri pripadala, poskušali zajeti s popisnim kriterijem »materni jezik«. To velja tako za popise prebivalstva na Ogrskem (popisi 1880, 1890, 1900, 1910 in nato leta 1941) kot za popise v času prve Jugoslavije (1921, 1931). Pri tem je treba poudariti, da so madžarski statistiki poudarili razliko med maternim in občevalnim jezikom (*beszélt nyelv*). Popisna kategorija »narodnostna pripadnost« je bila v madžarskih popisih prvič uporabljena leta 1941, s tem, da se je popisna kategorija »jezikovna pripadnost« še naprej ohranila. V jugoslovanskih/slovenskih popisih so šele po drugi svetovni vojni začeli uporabljati popisno kategorijo »narodna pripadnost«. Prav zaradi napisanega v besedilu uporabljam izraz jezikovno-etnična pripadnost prebivalstva Prekmurja, saj so se prebivalci pri popisu prebivalstva označevali svoj materni jezik in ne narodne pripadnosti (Thirring 1983, 26–29; Vertot et al. 2001, 19).
 - 3 Matija Slavič (1877–1958), biblicist in narodnoobrambni delavec. Rodil se je leta 1877 na Štajerskem, v kraju Bučočevci. Osnovno šolo je obiskoval v Križevcih in Radgoni, gimnazijo in bogoslužje pa v Mariboru. Leta 1905 je promoviral na Teološki fakulteti na Dunaju. Šest let pozneje, leta 1911, je postal nadomestni, leta 1913 provizorni, leta 1916 pa pravi profesor za biblične vede stare zaveze na bogoslovnem učilišču v Mariboru. Leto dni po ustanovitvi ljubljanske univerze je bil imenovan za izrednega, naslednje leto, leta 1921, pa za rednega profesorja teološke fakultete, kjer je ostal do upokojitve leta 1951. Slavič je objavjal teološka, pretežno biblicistična dela, od leta 1919 pa v veliki meri tudi narodnoobrambna dela, predvsem o Prekmurju (Aleksič).
 - 4 Douglas Wilson Johnson (1878–1944), ameriški geolog in geograf, profesor na univerzi Columbia v New Yorku. Med mirovno konferenco je bil vodja ameriške geografske sekcije in hkrati kartograf Thomasa Woodrowa Wilsona, predsednika Združenih držav Amerike (ZDA). Johnson spada med najzaslužnejše tujce za pripojitev Prekmurja h Kraljevini Jugoslaviji (Lipušček 2019, 71–74).

podatkov, ki mu jih je izročil dr. Matija Slavič. Začrtal jo je kot razvodnico med Muro in Rabo.«

Ker so pri dokončnem določanju mejne črte med Kraljevino SHS in Madžarsko na območju Prekmurja upoštevali razvodnico med rekama Muro in Rabo ter ne jezikovnih oziroma narodnostnih razmer, so se poleg Prekmurcev – Slovencev, ki so tvorili večinsko prebivalstvo Prekmurja, v okrilju nove države na levem bregu Mure znašli ob vzhodni meji Prekmurja živeči Prekmurci – Madžari, na severozahodnem delu pokrajine živeči Prekmurci – Nemci in Romi, ki pa so živeli raztreseni v nekaterih naseljih pokrajine. Pri tem je treba poudariti, da so zaradi upoštevanja razvodnice med Muro in Rabo kot mejne črte med državama v okviru Madžarske ostali Slovenci ob reki Rabi, ki so se nato začeli imenovati rabski Slovenci, kasneje, po drugi svetovni vojni, pa porabski Slovenci (Munda Hirnök in Slavec Gradišnik 2019, 32, 35).

Pokrajina na levem bregu Mure, ki je z določbami trianonske mirovne pogodbe pripadla Kraljevini SHS, je bila, kot že omenjeno, v etničnem ali narodnostnem pogledu mešana. Na vprašanje, kakšno je bilo številčno razmerje med jezikovno-etničnimi skupinami v Prekmurju, se pravi, koliko Slovencev, Madžarov, Nemcev in Romov je živelo tukaj, če upoštevamo le najštevilčnejše skupine, pa enoznačnega odgovora ni. Odgovor je namreč odvisen od tega, katere statistike upoštevamo pri prikazovanju številčnosti jezikovno-etničnih skupin – ali upoštevamo podatke zadnjega popisa v avstro-ogrski monarhiji leta 1910 ali pa rezultate popisa, ki so ga pripravili jugoslovanski/slovenski popisovalci leta 1921. Na podlagi rezultatov zadnjega ogrskega popisa iz leta 1910 so v Prekmurju popisali 90.513 oseb, od tega je tri četrtine popisanih, natančneje 74,05 %, za materni jezik določilo slovenski jezik. Madžarščino kot materni jezik je navedlo 22,91 %, nemščino 2,32 % in romščino 0,50 % popisanih prebivalcev Prekmurja. Enajst let pozneje, v okviru Kraljevina SHS izvedenem popisu prebivalstva, so našeli 92.295 oseb na levem bregu Mure. Malo več kot 4/5 (80,39 %) vseh popisanih je za materni jezik določilo slovenščino, okoli šestina (15,41 %) madžarščino, oseb z nemškim maternim jezikom pa je bilo za skoraj 3 % (2,75 %). Čeprav se je znatno povečalo število oseb s srbskim oziroma hrvaškim maternim jezikom, pa je njihov delež ostal pod 1 % (tabela 1).

Primerjava rezultatov popisov prebivalstva po maternem jeziku v letih 1910 in 1921 nam pokaže, da je prišlo do večjih sprememb predvsem na relaciji Slovenci–Madžari oziroma med osebami, ki so za materni jezik določile slovenski ali madžarski jezik. Število slovenskega prebivalstva se je med letoma 1910 in 1921 povečalo za več kot 7.000 oseb ali za 6 % pri skoraj istem skupnem številu prebivalstva v pokrajini (90.513 leta 1910 in 92.295 leta 1921). Poleg števila in deleža oseb s slovenskim maternim jezikom sta se na podlagi podatkov uradnega jugoslovanskega popisa povečala tudi število in delež Nemcev v Prekmurju ter oseb s srbskim ali hrvaškim maternim jezikom. Po

drugi strani pa se je drastično zmanjšalo število oseb z madžarskim maternim jezikom. Teh so leta 1921 popisali za tretjino manj (okoli 6.600 oseb) kot ob zadnjem popisu v okviru Ogrske (tabela 1).

Tabela 1: Podatki o maternem jeziku prebivalstva Prekmurja za leti 1910 in 1921

Materni jezik	1910	1921 Definitivni rezultati popisa iz leta 1921
	Število/%	Število/%
Slovenski	67.022/74,05 %	74.199/80,4 %
Madžarski	20.737/22,91 %	14.065/15,24 %
Nemški	2.100/2,32 %	2.540/2,75 %
Hrvaški/srbski	163/0,18 %	791/0,85 %
Romski	456/0,50 %	–
Ostali	35/0,04 %	700/0,76 %
Skupaj	90.513/100 %	92.295/100 %

Vir: *A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása, első rész, a népesség főbb adatai községenként*. Budapest: Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, 1912; *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31 januara 1921 god.* Sarajevo: Kraljevina Jugoslavija, Opšta državna statistika, 1932.

Tabela 1 oziroma rezultati popisov v letih 1910 in 1921 glede maternega jezika na prvi pogled potrjujejo tezo, ki jo je Slavič zapisal leta 1919 v knjižici *De la Statistique du Prekmurje (O prekmurski statistiki)*, kjer je na podlagi primerjave rezultatov popisov nekaterih naselij v Prekmurju iz let 1890 in 1910 prišel do splošnega sklepa, da uradna madžarska statistika ni točna (Slavič 1999, 134–135). Vendar če pogledamo podatke za materni jezik prebivalstva v Prekmurju za daljše časovno obdobje, od leta 1890 (ko so osebe s slovenskim maternim jezikom prvič navedli posebej in ne med ostalimi kot v letih 1880, 1900 in 1910) do leta 1941, lahko ugotovimo, da so tudi jugoslovanski statistični podatki iz obdobja med obema vojnama problematični. Število in delež Madžarov sta se namreč v času prve Jugoslavije zelo zmanjšala (iz 14.065 leta 1921 na 7.607 leta 1931), nato pa se leta 1941, ko Prekmurje zasede Madžarska in izvede popis prebivalstva, občutno dvigne število in s tem tudi delež madžarskega prebivalstva, in sicer na 16.852 (20,45 % celotnega prebivalstva Prekmurja leta 1941). Sorazmerno s tem se zmanjšata število in delež oseb s slovenskim maternim jezikom v skupnem številu prebivalstva Prekmurja leta

1941 (tabela 2). Tudi gibanje števila oseb z nemškim maternim jezikom v Prekmurju postavlja kar nekaj vprašanj, saj se je njihovo število v analiziranem obdobju zmanjšalo iz 3.070 oseb leta 1890 na 515 leta 1941.

Zaradi navedenega bom v pričujoči študiji s pomočjo analize popisov prebivalstva, virov in literature poskusil predstaviti zgodovinske okoliščine in vzroke, ki so vplivali na oblikovanje jezikovno-nacionalne podobe prostora na levem bregu Mure v prelomnih časih po koncu prve svetovne vojne, razpadu Avstro-Ogrske in ustanovitvi jugoslovanske države.

Tabela 2: Podatki o maternem jeziku prebivalstva Prekmurja v letih 1890, 1910, 1921, 1931 in 1941

Materni jezik	1890	1910	1921 Definitivni rezultati popisa iz leta 1921	1921 Seznam okrajnega glavarja Lipovška	1931	1941
Slovenski	63.180	67.022	74.199	74.383	80.469	63.804
%	77,22	74,05	80,39	81,48	88,70	77,43
Madžarski	14.573	20.737	14.065	14.064	7.607	16.852
%	17,81	22,91	15,24	15,41	8,39	20,45
Nemški	3.070	2.100	2.540	1.902	1.489	515
%	3,75	2,32	2,75	2,03	1,64	0,62
Hrvaški/srbski	758	163	791	0	712	369
%	0,93	0,18	0,86	0	0,78	0,48
Romski	0	456	0	570	0	751
%	0	0,50	0	0,62	0	0,91
Ostali	235	35	700	369	440	109
%	0,29	0,04	0,76	0,46	0,49	0,11
Skupaj	81.816	90.513	92.295	91.288	90.717	82.400
%	100	100	100	100	100	100

Vir: *A Magyar Korona Országainak Helységnevtára*. Budapest: Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal, 1892; *A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása, első rész, a népesség főbb adatai községenként*. Budapest: Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, 1912; *Definitívni rezultati popisa stanovništva od 31 januara 1921 god*. Sarajevo: Kraljevina Jugoslavija, Opšta državna statistika, 1932; Lipovšek, 1921; Prebivalstvo po veri in maternem jeziku po popisu od 31-III-1931. Slovenija, pregled po občinah. Beograd; Državni statistični urad Demokratske federativne Jugoslavije, 1945; Az 1941. évi népszámlálás. Demográfiai adatok községek szerint. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal, 1947.

2 Popis prebivalstva leta 1910

Omenil sem že, da so leta 1910 madžarski popisovalci na kritični dan popisa, torej 31. decembra 1910, v Prekmurju našeli 90.513 oseb. Od vseh popisanih Prekmurcev je slovenski materni jezik izbralo skoraj 3/4 (74,05 %) prebivalcev ali 67.022 oseb. Pri popisu leta 1910 so popisovalci popisali tudi osebe s slovenskim maternim jezikom, vendar pa v publikaciji rezultatov slovensko govoreče prebivalstvo ni bilo predstavljeno v posebni rubriki, temveč so ga navedli v skupini »ostali«. Na začetku leta 2020 je madžarski strokovnjak za demografska vprašanja dr. László Sebők na podlagi originalnih popisnih obrazcev, ki se nahajajo na Državnem statističnem uradu v Budimpešti, pripravil natančen seznam popisanih oseb na območju Prekmurja po maternem jeziku, kjer je število Slovencev in Romov navedel po naseljih na številko natančno. Podatki za leto 1910, ki so del te študije, za število Slovencev in Romov upoštevajo ugotovitve dr. Lászla Sebóka (2020).

Večina oseb s slovenskim maternim jezikom je živila v murskosoboškem in monoštrskem okraju, in sicer 45.509 oseb.⁵ Manjši del oseb s slovenskim maternim jezikom pa so popisali v dolnjelendavskem okraju.⁶ Tu so ob zadnjem popisu v okviru Ogrske našeli 21.513 Slovencev.

Za Slovenci so drugo najštevilčnejšo etnično skupino predstavljali Madžari oziroma osebe z madžarskim maternim jezikom. Na podlagi popisnih podatkov je v Prekmurju leta 1910 živel 20.737 oseb z madžarskim maternim jezikom, kar je 22,91 % vseh popisanih oseb. Večino Madžarov, in sicer 15.269, so popisali v dolnjelendavskem okraju. V murskosoboškem in monoštrskem okraju je na podlagi rezultatov popisa živel 5.468 oseb z madžarskim maternim jezikom, od tega kar 1.305 oseb v centru okraja, torej v Murski Soboti.

Nemcev oziroma oseb z nemškim maternim jezikom so popisovalci našeli natanko 2.100, kar je v odstotkih pomenilo 2,32 % vseh popisanih.

5 Prekmurska naselja so bila v času avstro-ogrske monarhije v upravnem pogledu razdeljena med štiri okraje: murskosoboškega, dolnjelendavskega, monoštrskega in letinskega (Letenye). Na podlagi določb trianonske mirovne pogodbe so bila vsa naselja v murskosoboškem okraju razen treh (Gödörháza, Magyarzombatfa in Velemér) priključena Kraljevini SHS. Iz monoštrskega okraja so k jugoslovanski državi pripojili naslednja naselja: Budinci, Čepinci, Domanjševci, Hodoš, Krplivnik, Mali Dolenci, Markovci, Martinje/Trdkova, Matjaševci, Šalovci in Veliki Dolenci. Iz naselij murskosoboškega in monoštrskega okraja so v Kraljevini SHS oblikovali murskosoboški okraj s sedežem v Murski Soboti.

6 Približno polovico vseh naselij iz dolnjelendavskega okraja (47 naselij) so skupaj z okrajnim sedežem Dolnja Lendava vključili v Kraljevino SHS. Naselje Pince pa je kot edino naselje iz letenyskega okraja bilo pripojeno Prekmurju oziroma okraju Dolnja Lendava. Dolnjelendavski okraj, ki je deloval v času prve Jugoslavije, je bil sestavljen iz sedemindesetih naselij bivšega dolnjelendavskega okraja in iz naselja Pince.

Večina Nemcev je živila v murskosoboškem okraju in v krajih monoštrskega okraja, in sicer 1.980, v dolnjelendavskem okraju pa le 120 oseb.

Ostale etnične skupine so bile maloštevilne. Romov ali Ciganov, kot so jih tedaj uradno imenovali, je bilo popisanih 456 oseb. Velika večina Romov je živila v murskosoboškem okraju, kjer so jih v popisne pole zapisali vsega skupaj 431, v dolnjelendavskem okraju pa le 25. Hrvatov oziroma oseb s hrvaškim maternim jezikom je bilo 163, 35 oseb pa so navedli v rubriki »ostale etnične skupine« (tabela 1).

Tabela 3: Število prekmurskih naselij po kriteriju večinskega prebivalstva po maternem jeziku leta 1910

Tip naselja	Dolnjelendavski okraj	Murskosoboški okraj	Monoštrski okraj	Letenyski okraj	Prekmurje
Naselja z izključno slovenskim prebivalstvom	-	16	-	-	16
Naselja s slovenskim večinskim prebivalstvom (80–99,9 %)	25	78	8	-	111
Naselja s slovenskim večinskim prebivalstvom (60–79,9 %)	2	7	-	-	9
Naselja s slovenskim večinskim prebivalstvom (50,1–59,9 %)	0	1	-	-	1
Naselja z izključno madžarskim prebivalstvom	3	1	-	-	4
Naselja z madžarskim večinskim prebivalstvom (80–99,9 %)	15	3	3	1	22
Naselja z madžarskim večinskim prebivalstvom (60–79,9 %)	2	1	-	-	3
Naselja z nemškim večinskim prebivalstvom (80–99,9 %)	0	3	-	-	3
Naselja brez večine	0	1	-	-	1
Skupaj	47	111	11	1	170

Vir: *A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása, első rész, a népesség főbb adatai községenként*. Budapest: Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, 1912.

Nadaljnja analiza podatkov nam pokaže, da je od 170 naselij, kolikor jih je bilo uradno leta 1910 v Prekmurju, 137 naselij imelo slovensko, 29 madžarsko in 3 nemško večino oziroma da je večina prebivalstva določila za materni jezik enega od omenjenih treh jezikov. Edina izjema je bilo okrajno središče Murska Sobota, kjer so v enakem razmerju živeli Slovenci in Madžari (1.295 oseb s slovenskim maternim jezikom in 1.305 oseb z madžarskim maternim jezikom), preostali del prebivalstva pa so sestavljali Nemci (122 oseb), Hrvati (10 oseb), Romi (8 oseb) in ostali (8 oseb). Med 137 naselji s slovensko večino je bilo 16 takih naselij, kjer so leta 1910 popisali izključno osebe s slovenskim maternim jezikom. To so bila naslednja naselja: Berkovci, Brezovci, Korovci, Kovačevci, Krašči, Kuštanovci, Lucova, Mlajtinci, Murski Petrovci, Neradnovci, Novi Beznovci, Panovci, Peskovci, Polana, Poznanovci in Prosečka vas. V navedenih naseljih, ki so vsa ležala v murskosoboškem okraju, so leta 1910 popisali 4.260 oseb s slovenskim maternim jezikom. V preostalih 121 naseljih s slovenskim večinskim prebivalstvom je popis navedel tudi osebe z drugim maternim jezikom, predvsem osebe z madžarskim maternim jezikom, v manjšem številu pa tudi Nemce, Rome in Hrvate. V teh 121 naseljih s slovenskim večinskim prebivalstvom so popisovalci leta 1910 popisali 59.818 oseb s slovenskim maternim jezikom. V naseljih z madžarskim in nemškim večinskim prebivalstvom pa je leta 1910 živelo 1.649 oseb s slovenskim maternim jezikom. Med temi naselji je treba omeniti naselja, kjer so Slovenci bodisi živeli v večjem številu bodisi so po deležu v skupnem številu prebivalstva predstavljali pomembno skupino. V murskosoboškem in monoštrskem okraju so to bila naselja Domanjševci (110 Slovencev), Prosenjakovci (48 Slovencev ali 11 % vseh popisanih) in Ratkovci, kjer je živelo 57 oseb s slovenskim maternim jezikom, so pa ti Slovenci predstavljali približno 1/3 vseh popisanih v vasi (skupaj 182 oseb). V dolnjelendavskem okraju je bilo več takih naselij, kjer so osebe s slovenskim maternim jezikom pomenile znaten delež vseh popisanih. Med ta naselja spadajo Čentiba (163 Slovencev), Dolga vas (417 oseb s slovenskim maternim jezikom ali 27,9 % vseh popisanih v vasi), Lendava (283 Slovencev), Kapca (124 Slovencev ali 17 % popisanih v naselju) in Turnišče, kjer so popisovalci v popisne pole zabeležili 261 oseb s slovenskim maternim jezikom oziroma dobro petino (21,2 %) vseh popisanih oseb.

Tabela 4: Število oseb s slovenskim maternim jezikom po tipu naselja leta 1910

Tip naselja	Število oseb s slovenskim maternim jezikom
Naselja z izključno slovenskim prebivalstvom	4.260
Naselja s slovenskim večinskim prebivalstvom (80–99,9 %)	54.885
Naselja s slovenskim večinskim prebivalstvom (60–79,9 %)	4.496
Naselja s slovenskim večinskim prebivalstvom (50,1–59,9 %)	437
Naselja z madžarskim večinskim prebivalstvom (80–99,9 %)	895
Naselja z madžarskim večinskim prebivalstvom (60–79,9 %)	735
Naselja z nemškim večinskim prebivalstvom (80–99,9 %)	19
Naselje brez večine (Murska Sobota)	1.295
Skupaj	67.077

Vir: *A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása, első rész, a népesség főbb adatai községenként.* Budapest: Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, 1912.

V tabeli 5 so navedeni podatki za drugo najštevilčnejšo jezikovno-etnično skupino v Prekmurju, to je za Madžare oziroma za prebivalce z madžarskim maternim jezikom, in sicer po tipu naselja, kjer so bile osebe popisane. V štirih naseljih z izključno madžarskim prebivalstvom (Čikečka vas, Banuta, Gaberje in Kamovci) so popisovalci leta 1910 popisali 1.088 oseb z madžarskim maternim jezikom. Večino oseb z madžarskim maternim jezikom v Prekmurju so popisali v naseljih z absolutno madžarsko večino (80–99,9 %), in sicer 13.261 oseb. Večji del teh naselij, natančneje 16, se je nahajal v dolnjelendavskem okraju, preostalih 6 naselij pa v murskosoboškem (Čikečka vas, Prosenjakovci in Središče) ali monoštrskem (Domanjševci, Hodoš in Krplivnik). Sorazmerno veliko število oseb z madžarskim maternim jezikom je leta 1910 živelo v naseljih s slovensko in nemško večino, še posebej, če primerjamo ta podatek s podatkom o deležu Slovencev, ki so živeli v naseljih z madžarsko in nemško večino (2,45 %). V naseljih s slovensko in nemško večino so popisali 2.935 oseb z madžarskim maternim jezikom, kar predstavlja 14,15 % vseh popisanih Madžarov v Prekmurju.

Tabela 5: Število oseb z madžarskim maternim jezikom po tipu naselja leta 1910

Tip naselja	Število oseb s slovenskim maternim jezikom
Naselja z izključno madžarskim prebivalstvom	1.088
Naselja z madžarskim večinskim prebivalstvom (80–99,9 %)	13.261
Naselja z madžarskim večinskim prebivalstvom (60–79,9 %)	2.148
Naselja s slovenskim večinskim prebivalstvom (80–99,9 %)	1.731
Naselja s slovenskim večinskim prebivalstvom (60–79,9 %)	1.163
Naselja s slovenskim večinskim prebivalstvom (50–59,9 %)	8
Naselja z nemškim večinskim prebivalstvom (80–99,9 %)	33
Naselje brez večine (Murska Sobota)	1.305
Skupaj	20.737

Vir: *A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása, első rész, a népesség főbb adatai községenként*. Budapest: Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, 1912.

Predvsem v naseljih Beltinci (329 oseb z madžarskim maternim jezikom ali 22,1 % celotne populacije), Gančani (274 Madžarov ali 25,6 % vseh popisanih), Gerlinci (128 popisanih Madžarov oziroma 18,4 % vseh vaščanov), Kupšinci (78 oseb z madžarskim maternim jezikom ali 23,5 % vseh popisanih), Motovilci (127 Madžarov oziroma 31 % prebivalcev naselja) in Selo (192 oseb z madžarskim maternim jezikom ali 25,4 % vseh popisanih) je živel sorazmerno veliko število Madžarov. Veliko število Madžarov je leta 1910 živel še v okrajnem središču Murska Sobota, kjer so jih našeli 1.305.

Za razliko od Slovencev in Madžarov pa je večji del prekmurskih Nemcev živel v krajih s slovensko ali madžarsko večino. Od skupno 2.100 popisanih oseb z nemškim maternim jezikom jih je 1.202 živel v »manjšini«. Med temi izstopajo okrajno središče Murska Sobota, kjer so popisali 122 Nemcev, ter naselji Serdica in Sotina na Goričkem. V prvem so osebe z nemškim maternim jezikom predstavljale več kot tretjino vseh popisanih prebivalcev, natančneje 35,7 % ali 263 oseb, v drugem pa so popisovalci našeli 118 Nemcev, ki so pomenili skoraj petino (19 %) celotne populacije. V treh naseljih z nemško večino pa je leta 1910 živel 918 oseb z nemškim maternim jezikom. V Fikšincih je bilo od skupno 397 oseb 382 Nemcev, kar je 96,2 %. V Kramarovicah je 225 oseb z nemškim maternim jezikom predstavljalo 87,2 % vseh vaščanov (258 oseb), v kraju Ocinje pa se je za Nemce izreklo 311 oseb od skupno 315 (tabela 6).

Tabela 6: Število oseb z nemškim maternim jezikom po tipu naselja leta 1910

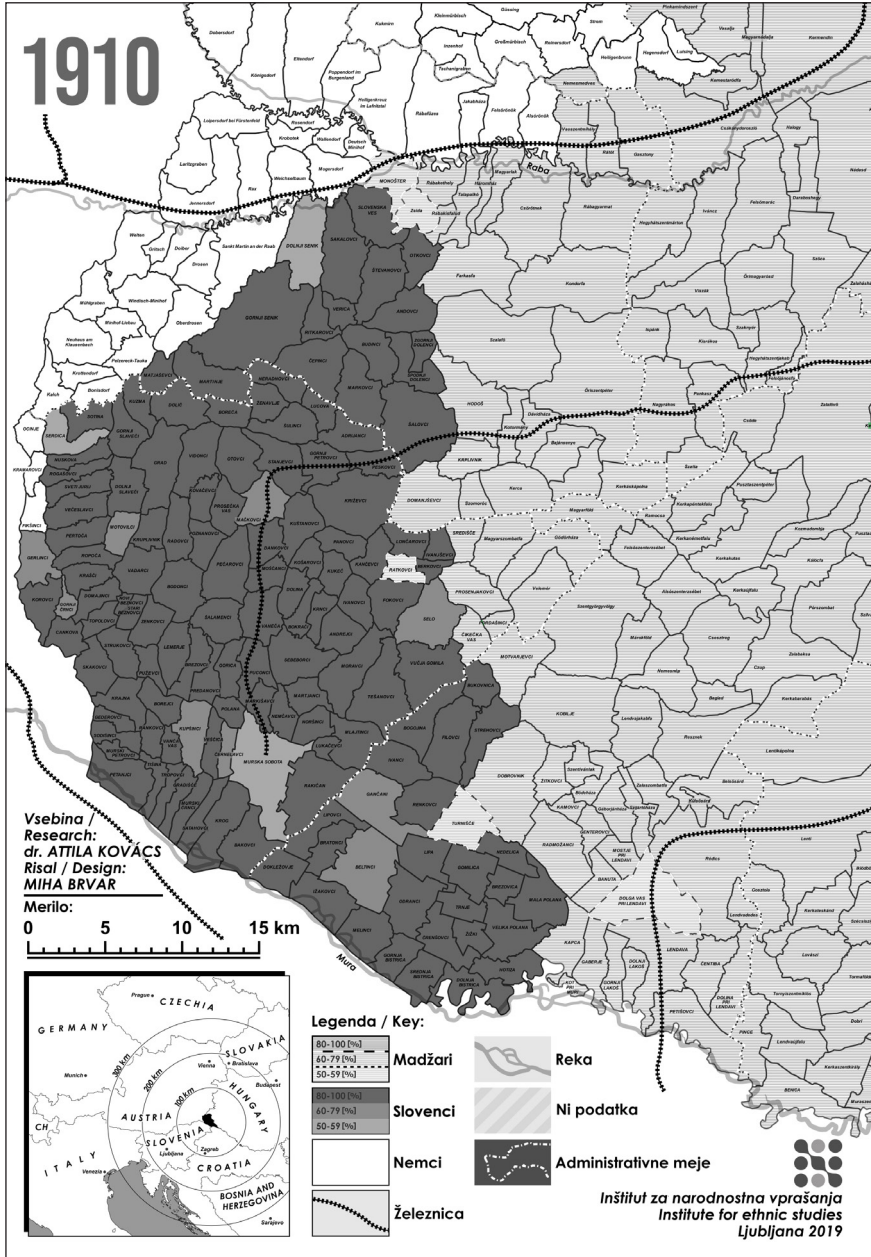
Tip naselja	Število oseb z nemškim maternim jezikom
Naselja z nemškim večinskim prebivalstvom (80–99,9 %)	918
Naselja s slovenskim večinskim prebivalstvom (80–99,9 %)	668
Naselja s slovenskim večinskim prebivalstvom (60–79,9 %)	75
Naselja s slovenskim večinskim prebivalstvom (50,1–59,9 %)	263
Naselja z madžarskim večinskim prebivalstvom (80–99,9 %)	52
Naselja z madžarskim večinskim prebivalstvom (60–79,9 %)	2
Naselje brez večine (Murska Sobota)	122
Skupaj	2.100

Vir: *A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása, első rész, a népesség főbb adatai községenként*. Budapest: Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, 1912.

Kot sem omenil, so leta 1910 v Prekmurju popisali 456 Romov, velika večina jih je živela v murskosoboškem okraju. Številčno največ Romov je prebivalo v naselju Černelavci⁷, in sicer 80, s čimer so predstavljali dobro četrtino prebivalstva (26,9 %). Sorazmerno veliko Romov je še živelo v naseljih Borejci (50 Romov), Zenkovci (45 Romov) in Vadarci (36 Romov). V Borejcih so Romi predstavljali 17,8 % vsega prebivalstva kraja, v Zenkovcih okoli desetino (9,8 %) in v Vadarcih več kot 5,8 % vseh popisanih vaščanov. V dolnjelendavskem okraju so Rome leta 1910 našli le v treh krajih, največ v Petišovcih, kjer so jih popisali 17.

7 Romi so živeli na robu naselja Černelavci, v zaselku, ki ga danes poznamo pod imenom Pušča.

Zemljevid 1: Slovensko-madžžarska jezikovno-etnična meja na podlagi popisa prebivalstva leta 1910

3 Popis prebivalstva leta 1921

Naslednji popis na območju Prekmurja so izvedli leta 1921, in sicer v okviru Kraljevine SHS. Po razpadu avstro-ogrške monarhije in propadu Madžarske republike svetov (1. avgusta 1919) so jugoslovanske enote 12. avgusta 1919 zasedle Prekmurje. Nova jugoslovanska oblast je 31. januarja 1921 izvedla popis prebivalcev. V 170 prekmurskih krajih so popisovalci evidentirali vsega skupaj 92.295 oseb, kar je za 1.782 oseb ali približno 2 % več kot leta 1910. Številka oziroma delež povečanja prebivalstva malce preseneča, saj je bil popis izveden tri leta po koncu prve svetovne vojne, v kateri je umrlo najmanj 3.165 prekmurskih vojakov.⁸ Po drugi strani pa je treba upoštevati, da je bilo v času popisa prebivalstva leta 1921, se pravi januarja 1921, v Prekmurju stacionirano kar precejšnje število jugoslovanskih vojakov. Na območju Prekmurja je namreč Kraljevina SHS mejila na dve državi, na Avstrijo in Madžarsko, poleg tega meja s severovzhodno sosedo še ni bila dokončno definirana, zato večje število vojakov na levem bregu Mure. Število vojakov leta 1921 je še posebej izstopajoče, če ga primerjamo s številom vojakov leta 1910. Ob zadnjem popisu prebivalstva na Ogrskem leta 1910 so v Prekmurju popisali vsega skupaj le 67 vojaških oseb. Seznam, ki ga je na podlagi rezultatov popisa leta 1921 pripravil okrajni glavar Murske Sobote Gašper Lipovšek, v Prekmurju brez vojaštva navaja 91.288 oseb. Če od števila popisanih Prekmurcev v uradnem popisu prebivalstva (92.295 oseb) odštejemo število oseb, ki jih je objavil okrajni glavar v seznamu, dobimo število 1.007, kar naj bi pomenilo število vojaških oseb, ki so leta 1921 bile stacionirane v Prekmurju (Lipovšek 1921).

Kot je razvidno iz tabele 2, so popisovalci leta 1921 evidentirali 74.199 oseb s slovenskim maternim jezikom, ki so tako predstavljale 80,4 % celotne populacije pokrajine na levem bregu Mure. Drugo najštevilčnejšo skupino so predstavljali Madžari, ki so jih popisali 14.065 in so pomenili 15,2 % vseh popisanih v Prekmurju. Nemcev oziroma oseb z nemškim maternim jezikom je bilo leta 1921 2.540 (ali 2,75 % vseh popisanih), Hrvatov/Srbov 791, drugih ali ostalih narodnosti pa natanko 700. Uradni jugoslovanski popis leta 1921 ni zavedel Romov.

V primerjavi s podatki popisa iz leta 1910 lahko ugotovimo, da se je predvsem v odnosu Slovencev in Madžarov zgodil premik v korist oseb s slovenskim maternim jezikom, okrepila pa se je tudi skupina oseb, katerih materinščina so bili nemščina, hrvaščina oziroma srbsščina⁹ in drugi (ostali) jeziki.

8 Podatek je avtorju 8. maja 2020 posredovala Gordana Šövegeš, raziskovalka padlih in pogrešanih prekmurskih vojakov v prvi svetovni vojni. Gordana Šövegeš je o omenjeni tematiki leta 2016 objavila knjigo *Padli in pogrešani*, v kateri je poimensko navedla 2.966 prekmurskih vojakov, ki so v prvi svetovni vojni umrli. Po objavi knjige je avtorica nadaljevala z raziskavami in k seznamu v omenjeni knjigi dodala še 199 imen.

9 Osebe s hrvaškim in srbskim maternim jezikom so bile vodene pod isto rubriko.

Tabela 7: Število prekmurskih naselij po kriteriju večinskega prebivalstva po maternem jeziku leta 1921

Tip naselja	Dolnjelendavski okraj	Murkosoboški okraj	Prekmurje
Naselja z izključno slovenskim prebivalstvom	9	21	30
Naselja s slovenskim večinskim prebivalstvom (80–99,9 %)	20	88	108
Naselja s slovenskim večinskim prebivalstvom (60–79,9 %)	–	3	3
Naselja z izključno madžarskim prebivalstvom	1	–	1
Naselja z madžarskim večinskim prebivalstvom (80–99,9 %)	13	6	19
Naselja z madžarskim večinskim prebivalstvom (60–79,9 %)	4	1	5
Naselja z madžarskim večinskim prebivalstvom (50,1–59,9 %)	1	–	1
Naselja z izključno nemškim prebivalstvom	–	1	1
Naselja z nemškim večinskim prebivalstvom (80–99,9 %)	–	2	2
Naselja brez večine	–	–	–
Skupaj	48	122	170

Vir: *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. januara 1921 god.* Sarajevo: Kraljevina Jugoslavija, Opšta državna statistika, 1932.

V uvodnem poglavju sem že navedel, da bom v študiji poskusil predstaviti vzroke, ki so vplivali na jezikovno-nacionalno opredelitev prebivalstva oziroma na oblikovanje jezikovno-nacionalne podobe Prekmurja v prelomnih časih po koncu prve svetovne vojne. V nadaljevanju bom s podrobno analizo popisnih rezultatov po naseljih in s pomočjo obstoječe literature in virov natančneje opredelil, kateri od zgoraj navedenih vzrokov so bistveno in kateri manj bistveno vplivali na jezikovno-nacionalno sestavo prebivalstva.

Primerjava števila oseb s slovenskim maternim jezikom ob popisu prebivalstva v letih 1910 in 1921 kaže, da se je v obravnavanem obdobju število Slovencev povečalo za 7.122 oseb ali za več kot 6 % v skupnem številu prebivalstva Prekmurja. Spremembe lahko delno pripišemo zamenjavi uradništva, orožništva, učiteljstva itd. po priključitvi Prekmurja h Kraljevini SHS. Večina javnih uslužbencev madžarskega rodu je namreč skupaj z družinami zapustilo

Zaradi tega ni informacije o tem, koliko Hrvatov in Srbov oziroma oseb s hrvaškim in srbskim jezikom je bilo ob popisu leta 1921.

pokrajino ob levem bregu Mure ali pa so bili izgnani po avgustu leta 1919, na njihova izpraznjena mesta pa so prišle osebe predvsem iz ostalih predelov Slovenije (Göncz 2001, 75–79; Kokolj 1984, 23–26). Težko je oceniti število teh oseb, ki so se do januarja 1921 oziroma do popisa prebivalstva iz osrednje Slovenije naselile v Prekmurje. Nekaj iztočnic pa le imamo. Kmalu po priključitvi Prekmurja h Kraljevini SHS, natančneje 9. oktobra 1919, je bila v Murski Soboti prva seja šolskega sosveta za Prekmurje. Na seji sta bila navzoča tudi vladna zastopnika, svetnik dr. Franc Skaberne in višji šolski nadzornik Gabršek. Po seji je vladni svetnik Skaberne napisal poročilo za višji šolski svet v Ljubljani, h kateremu je Gabršek dodal še svoje zapiske, v katerih je natančno povzel stanje na področju šolstva in jih podkrepil s številkami. Iz tega poročila izhaja, da je bilo oktobra 1919 v Prekmurju 179 učnih mest (oziroma je bilo toliko razredov po šolah). Od teh je bilo 151 učnih mest zasedenih, 28 mest pa praznih. Poročilo je še navedlo narodnost omenjenih učiteljev: 51 Slovencev, 92 Madžarov, 1 ogrski Srb, 4 Slovaki, 2 Nemca in 1 Žid. V poročilu je še bilo zapisano, da je treba odsloviti 84 učiteljev od 151, 3 upokojiti, 64 pa jih obdržati pod pogojem, da se takoj začnejo učiti pravilne slovenščine. Učitelji Madžari so jeseni 1919 večinoma zapustili Prekmurje, medtem ko so bili domačini začasno sprejeti pod pogojem, da opravijo dopolnilni izpit iz slovenskega jezika. Že naslednje leto, torej poleti 1920, se je 64 prekmurskih učiteljev udeležilo tečaja slovenskega jezika v Ljubljani, jeseni leta 1921 pa je del teh učiteljev že delal izpit v Mariboru. Manjkajoči šolski kader so sprva nadomeščali predvsem s pomožnimi učitelji, delno pa z učitelji »prišleki« (Kokolj in Horvat 1977, 306–318). Vendar pa je bilo teh leta 1921 še sorazmerno malo. V že omenjenem seznamu okrajnega glavarja Gašperja Lipovška (1921) se navaja podatek, da je bilo v celem Prekmurju sistematiziranih skupno 177 učiteljskih mest, od katerih novembra leta 1921 ni bilo zasedenih še 30. Kot je razvidno iz zgoraj napisanega, so ob ljudskem štetju leta 1921 med okoli 150 učitelji v Prekmurju prevladovali Prekmurci, sicer večinoma Slovenci.

V bistveno večjem deležu so bili prisotni Slovenci »prišleki«, se pravi Slovenci z desnega brega Mure, v državni upravi, sodstvu in orožništvu ob popisu prebivalstva leta 1921. Sodstvo je nova jugoslovanska oblast prevzela že septembra 1919 in nastavila nova sodnika v Murski Soboti in Dolnji Lendavi, prva slovenska odvetnika pa sta začela z delom v Murski Soboti naslednjega leta. Decembra 1920 so ustanovili dve notarski mesti, eno v Soboti in eno v Dolnji Lendavi (Göncz 2001, 75–79; Kokolj 1984, 23–26). Čeprav je iz večkrat citiranega seznama, ki ga je pripravil okrajni glavar Lipovšek, razvidno, da je novi oblasti uspelo vzpostaviti novo državno upravo z vsemi svojimi strokovnimi službami do konca leta 1921, pa je še vedno manjkalo »izurjenih občinskih tajnikov in dovolj narodnih učiteljev« (Kokolj 1984, 24). Omenil sem že, da je bilo leta 1921 ob popisu prebivalstva v Prekmurju popisanih okoli

1.000 vojaških oseb, ki so bile razporejene v 8. in 9. granično četo, komando 5. orožniške čete ter v komando obeh okrajnih centrov (Lipovšek 1921, 22). Sorazmerno veliko število oseb s srbskim ali hrvaškim maternim jezikom leta 1921 (791 oseb) v primerjavi z letom 1910 (163 oseb) gre po vsej verjetnosti pripisati temu, da je bilo med vojaki mnogo Hrvatov oziroma Srbov, saj informacij o tem, da bi se v Prekmurje naselilo večje število oseb s srbskim ali hrvaškim maternim jezikom, ni. Vendar pa je iz navedenih števil razvidno tudi to, da je bilo med vojaškimi osebami kar precej Slovencev. Če izhajamo iz števil o osebah s hrvaškim ali srbskim maternim jezikom v letih 1910 in 1921 in če pri tem še upoštevamo, da med letoma 1919 in 1921 ni bilo zaznati naseljevanja hrvaških oziroma srbskih civilistov v Prekmurje, potem ugotovimo, da je bilo med 1.007 vojaškimi osebami okoli 300–400 slovenskih vojakov oziroma častnikov in podčastnikov.

Iz zgoraj navedenega izhaja, da je bilo ob popisu prebivalstva leta 1921 v Prekmurju med državnimi uslužbenci, učitelji, vojaškimi osebami itd. kar precej Slovencev »prišlekov«, se pravi Slovencev iz bivših avstrijskih dežel. Njihovo število na podlagi citiranih števil učiteljev in vojaških oseb ocenjujem na okoli 1.000 oseb z družinskimi člani vred. Drugače povedano to pomeni, da so k številčnemu prirastku v višini 7.122 oseb s slovenskim maternim jezikom leta 1921 v primerjavi z letom 1910 sicer prispevali tudi Slovenci »prišleki«, vendar v manjši meri. Vzroke za porast števila oseb s slovenskim maternim jezikom leta 1921 je treba iskati drugje.

Iz podrobne analize naselij po kriteriju večinskega prebivalstva po maternem jeziku v obdobju med letoma 1910 in 1921 je razvidno, da se je število naselij s slovenskim večinskim prebivalstvom povečalo za 4, iz 137 naselij v letu 1910 na 141 naselij v letu 1921 (tabeli 3 in 7). Vzporedno s tem pa se je število naselij z madžarsko večino zmanjšalo za 3, in sicer iz 29 na 26. Število krajev z nemško večino oziroma z izključno nemškim prebivalstvom se ni spremenilo. Okrajno središče Murska Sobota, ki leta 1910 ni imelo izrazite večine in sta bila število in delež oseb s slovenskim oziroma madžarskim maternim jezikom nekje enaka (47,12 % v primerjavi s 47,49 %), je leta 1921 dobilo slovensko večino (75 %). Dvig števila Slovencev v Murski Soboti za okoli 1.000 oseb med letoma 1910 in 1921 lahko delno pripišemo že opisani zamenjavi državnega uradništva in ostalih sodelavcev strokovnih služb, ki so bili v glavnem stacionirani v Murski Soboti (in Dolnji Lendavi). V glavni meri pa je do spremembe v številu oseb s slovenskim maternim jezikom prišlo zaradi »zamenjave« jezиковne pripadnosti domačega, avtohtonega prebivalstva Murske Sobote.

Tabela 8: Število oseb s slovenskim maternim jezikom v letih 1910 in 1921 v naseljih Kobilje, Ratkovci, Turnišče in Murska Sobota

Ime naselja	Skupaj prebivalcev 1910	Skupaj prebivalcev 1921	Št. Slovencev 1910	Št. Slovencev 1921
Kobilje	1.109	1.080	41	1.018
Ratkovci	182	170	57	170
Turnišče	1.228	1.151	261	1.118
Murska Sobota	2.748	2.950	1.295	2.215
Skupaj	5.267	5.351	1.654	4.521

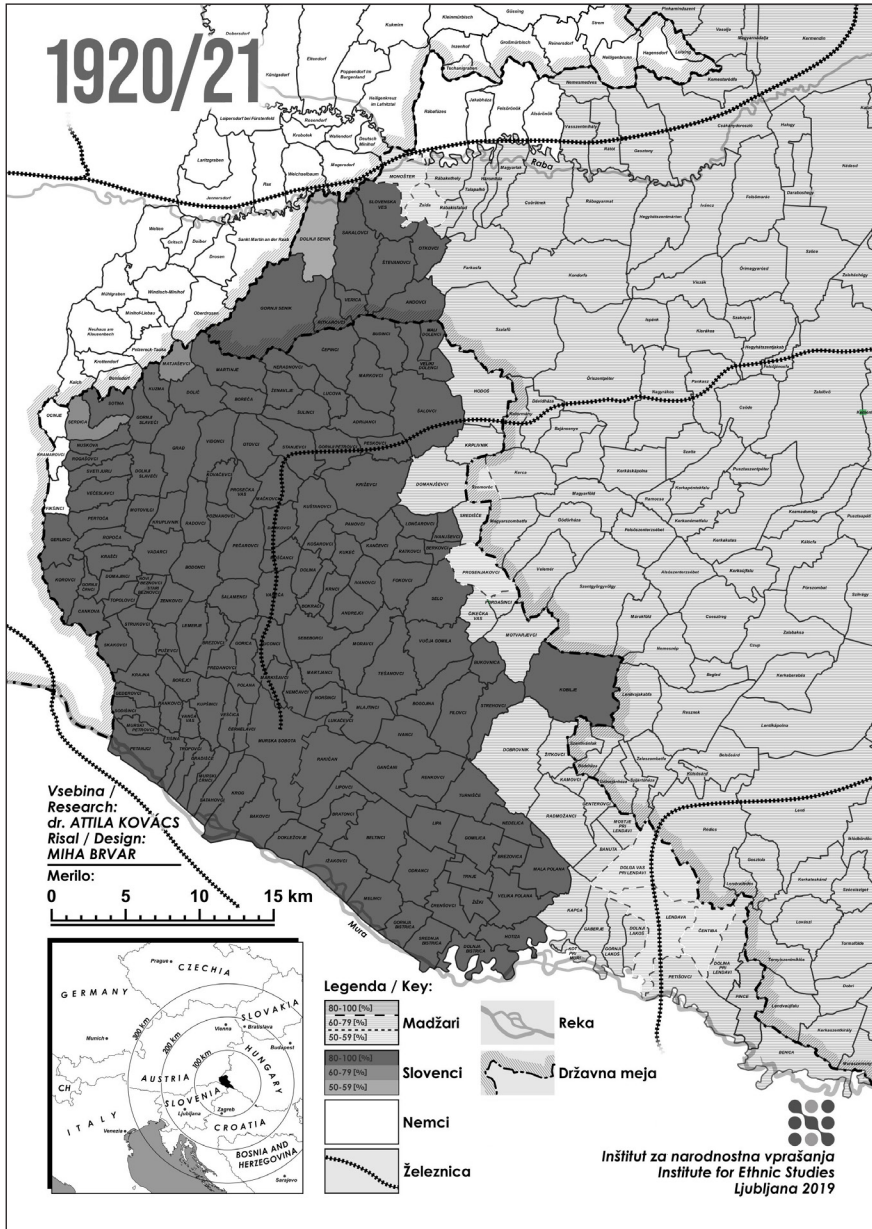
Vir: *A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása, első rész, a népesség főbb adatai községenként*. Budapest: Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, 1912; *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31 januara 1921 god*. Sarajevo: Kraljevina Jugoslavija, Opšta državna statistika, 1932.

Pogled na jezikovno-etnična zemljevida iz let 1910 in 1921 razkriva, da so v obravnavanem obdobju jezikovno-etnično pripadnost zamenjala naselja ob slovensko madžarski jezikovno-etnični meji, in sicer Kobilje, Ratkovci in Turnišče (zemljevida 1 in 2). Vzroke za to je mogoče iskati predvsem v tem, da se je velik del prebivalstva, ki so ga popisali leta 1910 kot Madžare, leta 1921 opredelil za slovenski materni jezik.

Pri razumevanju vprašanja korenite zamenjave »jezikovno-etnične« pripadnosti večine prebivalcev omenjenih treh naselij, ki so bili na podlagi popisov prebivalstva na prelomu iz devetnajstega na dvajseto stoletje popisani kot Slovenci in leta 1910 kot Madžari, da bi nato leta 1921 v novem političnem okolju ponovno določili za materni jezik slovenščino, je treba vsekakor poudariti, da so pomenila osemdeseta leta devetnajstega stoletja začetek madžarizacije na Ogrskem.¹⁰ Država je madžarizacijo podprla z vsemi zakonsko dovoljenimi sredstvi, jo vsiljevala in po potrebi obšla ali kršila *Zakon o enakopravnosti narodnosti* iz leta 1868 (1868. évi LXIV. törvény a nemzetiségi egyenjoguság tárgyában). László Katus, strokovnjak za narodnostna vprašanja v avstro-ogrski monarhiji, v eni od svojih publikacij takole povzema proces madžarizacije na območju Ogrske v obdobju dualizma (2009, 390–391):

10 Slovenski zgodovinarji, ki se ukvarjajo z zgodovino Prekmurja, opozarjajo, da se je madžarizacija začela z nastankom avstro-ogrške monarhije oziroma po sprejetju *Zakona o enakopravnosti narodnosti* iz leta 1868, ki je določal, da so vsi prebivalci Ogrske, ne glede na narodno oziroma jezikovno pripadnost, en sam politični narod (Fujs 1997, 212–213).

Zemljevid 2: Slovensko-madžarska jezikovno-etnična meja na podlagi popisa prebivalstva leta 1921

Podrobnejša analiza madžarizacije kaže, da je bila ta najopaznejša pri narodnih skupinah, ki so bile najbolj izobražene in najmočneje vključene v geografsko in družbeno mobilnost; k procesu madžarizacije je močno prispevalo daljše sobivanje z Madžari in to, da so pripadali istim skupnostim (rimskokatoliška, evangeličanska), razmeroma veliko število mešanih zakonov in seveda dvojezičnost. Madžarizacija je močno napredovala predvsem na jezikovnih otokih znotraj madžarskega jezikovnega območja, ob jezikovnih mejah in v mestih. /.../ Asimilacija je bila v osnovi in gledano v celoti spontan proces, v katerem so imele specifične ekonomsko-geografske razmere in naselja v Karpatskem bazenu enako vlogo kakor demografski, gospodarski in družbeni dejavniki 19. stoletja. Ni dvoma, da si je madžarski vodilni politični sloj prizadeval prispevati k procesu madžarizacije in ga pospešiti. Za to je bilo v bistvu na voljo zgolj eno bolj ali manj učinkovito sredstvo, to je bila šola z obveznim poučevanjem madžarskega jezika in ustanavljanjem državnih šol z madžarskim učnim jezikom. /.../ Procesi »madžarizacije« pa so dosegli rezultate le tam, kjer so bili za to dani pogoji, kot so mešana naselja, trajno sobivanje in kontakti med Madžari in Nemadžari, oz. kjer so gospodarski, družbeni in demografski dejavniki, ki so spodbujali asimilacijo, ugodno učinkovali na madžarstvo, s čimer so pri nemadžarskih državljanih spodbujali »dovzetnost« za pomadžarjenje.

Navedeni dejavniki pomadžarjenja so vplivali tudi na jezikovno-etnično podobo obravnavanih naselij. V primeru Kobilja pa so na »madžarizacijo« vplivali poleg omenjenih še drugi razlogi. Vas Kobilje je bila v času Avstro-Ogrske tako v cerkvenem kot politično-upravnem pogledu priključena dobrovniškima župniji in notariatu, kjer je bila med madžarskimi edina slovenska vas. Prebivalci naselja Kobilje so se namreč ob popisu prebivalstva v Avstro-Ogrski v letih 1880 in 1890 v veliki večini opredelili za slovenski materni jezik (nad 80 odstotkov). Leta 1900 je bilo Kobilje na podlagi popisa prebivalstva že večinsko madžarsko naselje. Anton Trstenjak¹¹ je v svojih

11 Anton Trstenjak (1853–1917), pisatelj, gledališki zgodovinar in organizator. Rodil se je v kraju Krčevina blizu Ormoža v župniji sv. Miklavž. Po končani osnovni šoli je šolanje nadaljeval v varaždinski gimnaziji, ki je s svojimi narodnozavednimi profesorji nanj močno vplivala. Po gimnaziji je študij nadaljeval na Dunaju. Po vrnitvi z Dunaja se je sprva zaposlil kot učitelj na Mahrovem trgovskem učiteljišču v Ljubljani, svoje delovno obdobje pa je končal kot kontrolor pri Mestni ljubljanski hranilnici, kjer je delal do svoje smrti. Trstenjak, ki je bil nekaj let tudi urednik časopisa Slovan, je zavzeto sodeloval v kulturnih in političnih društvih v Ljubljani. Trstenjakovo zanimanje za Slovence na Ogrskem je spodbudil Božidar Raič, ki je o Slovencih na levem bregu Mure objavil več del. Po Raičevem odhodu na Dunaj je o prekmurskih Slovencih začel

narodopisnih črticah ob prelomu stoletja o kraju Kobilje in njegovih krajanih zapisal (2006, 93):

Vas Dobrovnik je pala! Jedna občina pa je še vendar v dobrovniški župniji, katera se brani potujčevanju. To je občina Kobilje, v kateri še živi 500 Slovencev. Kako dolgo pa bodo živeli, to vedi bog. Slovenci v Kobilju nimajo niti slovenskega duhovnika, ker je njih župnik v Dobrovniku Mažar. Pomagajo si, kakor si znajo in morejo: hodijo na izpoved v sosednje slovenske župnije. Kako dolgo bode to trpelo in kako dolgo se ne bodo naveličali tega žalostnega romana, tudi to vedi Bog. Kapljica za kapljico prebije kamen, a Kobilje tudi ni toliko trdo, da ga ne bi dohitela ista usoda.

Dejansko so bili prebivalci vasi Kobilje, ki so jo z vseh strani obkrožala naselja z madžarskim prebivalstvom, na začetku dvajsetega stoletja v fazi spreminjanja jezika. Prekmurski sodobnik, župnik Ivan Jerič¹², je v svojih spominih o Kobiljčanih zapisal (2000, 162–163):

Kobilje je bilo nekdanja samostojna župnija. Ko je ta prenehala, je bilo Kobilje, ker je bilo slovensko, pridruženo bogojanski župniji. Ko pa je na Ogrskem bila uvedena pomadžarjevalna politika, so Kobilje priključili dobrovniški, madžarski župniji z namenom, da se Kobilje čim prej pomadžari. Ob času osvoboditve Prekmurja so Kobiljčani že vsi govorili gladko madžarsko in slovenščino zelo mešali z madžarskimi besedami. Moj oče je imel mlin na Muri. Kot šolar sem moral večkrat nesti večerjo k mlinu. Med potjo sem hodil mimo Duričeve

pisati tudi Anton Trstenjak. Da bi o »Slovenski okroglini«, kakor so pogosto imenovali Prekmurje, podal čim natančnejšo podobo, je Trstenjak sam prepotoval Prekmurje. Na podlagi vtisov, ki jih je zbral na potovanjih, je nastal rokopis z naslovom Slovenci na Ogrskem s podnaslovom Narodopisna in književna črtica. Tekst, ki v devetih poglavjih zajema celotno kulturno podobo Prekmurja, je v nekem smislu nastajal kar 20 let (1883–1903), natisnili in izdali pa so ga šele leta 2006 (Koblar).

- 12 Ivan Jerič (1891–1975) se je rodil v kraju Dokležovje v Prekmurju. Ljudsko šolo je končal v domačem kraju, nato pa pozneje, pri devetnajstih letih, še meščansko šolo v Lendavi in Monostru. Po koncu vojne, kjer je služil kot vojak Avstro-Ogrske, je v Ljubljani končal še gimnazijo. Po maturi je vpisal bogoslovje v Mariboru in bil leta 1924 posvečen za duhovnika. Še istega leta je nastopil kaplansko službo v Ljutomeru. Dve leti pozneje je bil imenovan za kaplana v Murski Soboti, leta 1929 pa premeščen v Lendavo, kjer je od leta 1931 opravljal delo župnika in dekana. Vmes, v obdobju 1927–1929, je bil narodni poslanec na listi stranke SLS v parlamentu v Beogradu. Med letoma 1935 in 1953 je bil župnik v Turnišču. Po drugi svetovni vojni je bil štiri leta zaprt. Leta 1953 je bil imenovan za častnega konzistorialnega svetnika, leta 1961 pa še za častnega kanonika. Leta 1965 se je že kot upokojenec preselil v Bakovce, kjer je napisal svoje spomine. Ivan Jerič, ki je bil zelo zaveden Slovenec, se je leta 1919 prostovoljno pridružil prekmurski osvobodilni legiji, ki so jo na pobudo generala Maistra ustanovili v Ljutomeru. Jerič, ki je bil med voditelji legije, je bil v stiku tudi s Slavičem. Umril je leta 1975 v Slovenj Gradcu, pokopan pa je v rojstni vasi v Dokležovju (Kuzmič).

hiše. Gospodinja in hči Manka sta bili gluhi. Ena je ležala na peči, druga na koleni in se pogovarjali: »Mati, ste res hodili na Kobilje na županijsko cesto gramoz razvažati?« »Hodla sam, hodla.« »Mati, kak pa na Kobilji gučijo?« »Manka, ne tak pa ne ovak.« »Kak pa te?« jo vpraša hčerka. »Tak: Stric nem tudni, ka menykó v toronyba včesno?« (Stric ali ne veste, da je strela udarila v stolp.)

Opisani procesi madžarizacije so v pretežni meri vplivali tudi na ostala naselja v Prekmurju, ne samo na navedene primere. Kot je razvidno iz statističnih podatkov za naselja v Prekmurju za leti 1910 in 1921, je proces madžarizacije predvsem napredoval v naseljih ob slovensko-madžarski jezikovni meji oziroma v njihovi bližini in v večjih krajih (Murska Sobota, Beltinci, Dolnja Lendava, Tešanovci itd.). Poleg tega je k madžarizaciji pripomoglo tudi pripadanje isti verski skupnosti, Slovenci in Madžari v Prekmurju pa so pripadali rimskokatoliški ali evangeličanski veroizpovedi. Razpad avstro-ogrške monarhije, ustanovitev Kraljevine SHS in priključitev Prekmurja k novonastali državi so ta proces prekinili.¹³

Tabela 9: Število oseb s slovenskim maternim jezikom po tipu naselja leta 1921

Tip naselja	Število oseb s slovenskim maternim jezikom
Naselja z izključno slovenskim prebivalstvom	14.688
Naselja s slovenskim večinskim prebivalstvom (80–99,9 %)	54.095
Naselja s slovenskim večinskim prebivalstvom (60–79,9 %)	2.926
Naselja s slovenskim večinskim prebivalstvom (50,1–59,9 %)	–
Naselja z madžarskim večinskim prebivalstvom (80–99,9 %)	666
Naselja z madžarskim večinskim prebivalstvom (60–79,9 %)	952
Naselja z madžarskim večinskim prebivalstvom (50,1–59,9 %)	840
Naselja z nemškim večinskim prebivalstvom (80–99,9 %)	32
Skupaj	74.199

Vir: *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. januarja 1921. god.* Sarajevo: Kraljevina Jugoslavija, Opšta državna statistika, 1932.

13 Pri tem je treba poudariti, da so se v obdobju od polovice devetnajstega do začetka dvajsetega stoletja ob slovensko-madžarski jezikovno-etnični meji v celoti pomadžarila tri naselja, in sicer Kapca in Kot na južnem delu ter naselje Pordašinci na sredini jezikovno-etnične meje.

Primerjava in analiza rezultatov iz let 1910 in 1921 kaže, da se je število naselij z izključno slovenskim prebivalstvom povečalo iz 16 leta 1910 na 30 leta 1921. Vzporedno s tem se je zmanjšalo število naselij s slovensko večino za 10 (iz 121 na 111), vendar je bil skupni saldo v primerjavi rezultatov obeh popisov v korist naseljem z izključno in večinsko slovenskim prebivalstvom. Nadaljnja primerjava popisnih podatkov za materni jezik pokaže, da se je število oseb s slovenskim maternim jezikom povečalo v skoraj vseh naseljih Prekmurja. V naseljih z izključno slovenskim in s slovenskim večinskim prebivalstvom so leta 1921 popisali 71.709 oseb, v naseljih z madžarskim in nemškim večinskim prebivalstvom pa 2.490 oseb s slovenskim maternim jezikom. Rezultati popisa iz leta 1910 za iste kategorije naselij prikazujejo, da je bilo v naseljih s slovenskim večinskim prebivalstvom skupaj z Mursko Soboto popisanih 64.936 oseb, v naseljih z madžarskim in nemškim večinskim prebivalstvom pa 1.649. Za temi spremembami stoji po eni strani naselitev Slovencev »prišlekov« po letu 1919, se pravi oseb s slovenskim maternim jezikom iz bivših avstrijskih dežel v Prekmurje, ki so se naselili predvsem po večjih krajih pokrajine oziroma v glavnih upravnih centrih (Murska Sobota in Dolnja Lendava). Glavni vzrok za navedene spremembe pa je v tem, da se je del Prekmurcev, ki so se leta 1910 izrekli za Madžare oziroma za osebe z madžarskim maternim jezikom, ob novem, jugoslovanskem popisu opredelil za osebe s slovenskim maternim jezikom. Teh je bilo po primerjavi rezultatov popisov prebivalstva v letih 1910 in 1921 ter upoštevajoč naselitev Slovencev »prišlekov« okoli 5.000. Zapisano drugače, približno 5.000 oseb, ki so se leta 1910 opredelile za Madžare oziroma za osebe z madžarskim maternim jezikom, se je ob novih političnih razmerah opredelilo za Slovence ali za osebe s slovenskim maternim jezikom.

Identični vzroki, ki so vplivali na povečanje števila oseb s slovenskim maternim jezikom, le da v smeri upadanja, pa so vplivali na število oseb z madžarskim maternim jezikom. Po priključitvi Prekmurja h Kraljevini SHS avgusta 1919 so vodenje javne uprave v pokrajini prevzeli civilni uradniki, ki so v glavnem prihajali iz drugih slovenskih pokrajin. Vzporedno s tem pa je večji del madžarskega izobraženstva, med njimi so bili v glavnem državni uradniki, učitelji, sodniki itd., samovoljno ali pa pod prisilo zapustil pokrajino ob levem bregu Mure. O številu teh oseb za zdaj še ni natančnih podatkov, določene sklepe pa lahko potegnemo iz seznama, ki ga je civilni komisar za Prekmurje Gašper Lipovšek 18. avgusta 1920 posredoval Predsedstvu deželne vlade za Slovenijo. V seznamu je navedenih 96 imen oseb, ki so bile skupaj z družinskimi člani izgnane iz Prekmurja, predvsem iz Dolnje Lendave. V seznamu je bilo navedenih 25 uradnikov, notarjev in železničarjev, 6 oseb, ki so bile zaposlene na sodiščih kot sodniki ali uradniki sodišča, 3 odvetniki, 21 učiteljev in učiteljic, 6 trgovcev, 13 obrtnikov, 4 posestniki oziroma kmetje, 3 uslužbenci veleposestva (2 oskrbnika in inženir) in 1 zasebnik, za 14 oseb pa

poklica seznam ne navaja. V spremnem pismu je civilni komisar med ostalim zapisal:

Sočasno ugodim odloku z dne 10. aprila 1920, števil 3968, s katerim mi je bilo naročeno predložiti natančni seznam vseh iz Prekmurja do sedaj izgnanih oseb. Zadostiti mu morem le delom, ker ne morem pri vsakem slučaju navesti vzroka, iz katerega je bil dotičnik izgnan. Tudi mi je popolnoma nemogoče jamčiti za popolnet tega izkaza. Moj prednik je imel navado, da je v mnogih slučajih odredil izgone, ne da bi bil dotični slučaj le protokoliral, še manj pa stavil v kakšno razvidnost. Nasprotno se je pa tudi izginalo mnogo strank, ki so same prišle prositi za izgon, češ ker na podlagi izgonskega dekreta lažje dobijo kakšno službo na Madžarskem.

Kot je razvidno iz dopisa, popis izgnanih oseb ni popoln, saj predhodnik civilnega komisarja Lipovška v mnogih primerih ni nikjer zabeležil pregnancev. Iz pregleda imen krajev, iz katerih so bile osebe na seznamu civilnega komisarja izgnane, je razvidno, da jih je sorazmerno malo iz Murske Sobote (12 oseb) v primerjavi z osebami iz Dolnje Lendave (67 oseb), čeprav sta bila oba kraja okrajni središči z vsemi pripadajočimi institucijami. Obstaja velika verjetnost, da je bila večina nezabeleženih oseb izgnanih iz Murske Sobote (ARS 1).

Tabela 10: Število oseb z madžarskim maternim jezikom po tipu naselja leta 1921

Tip naselja	Število oseb s slovenskim maternim jezikom
Naselja z izključno madžarskim prebivalstvom	131
Naselja z madžarskim večinskim prebivalstvom (80–99,9 %)	8.895
Naselja z madžarskim večinskim prebivalstvom (60–79,9 %)	2.484
Naselja z madžarskim večinskim prebivalstvom (50,1–59,9 %)	1.526
Naselja s slovenskim večinskim prebivalstvom (80–99,9 %)	576
Naselja s slovenskim večinskim prebivalstvom (60–79,9 %)	453
Naselja z nemškim večinskim prebivalstvom (80–99,9 %)	–
Skupaj	14.065

Vir: *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. januarja 1921. god.* Sarajevo: Kraljevina Jugoslavija, Opšta državna statistika, 1932.

Kljub pomanjkljivostim citiranega vira ocenjujem, da je bilo pred popisom prebivalstva januarja 1921 iz Prekmurja pregnanih oziroma je pokrajino samovoljno zapustilo okoli 1.000 oseb. Iz navedenega tudi izhaja, da se je število oseb z madžarskim maternim jezikom v Prekmurju zmanjšalo iz 20.737 leta 1910 na 14.065 leta 1921 predvsem zaradi zamenjave jezikovno-etnične pripadnosti oseb. Zapisano drugače, okoli 5.000 oseb, ki so si leta 1910 določile madžarščino kot materni jezik, je ob popisu leta 1921 zamenjalo materni jezik in se v prvi vrsti opredelilo za slovenščino, v manjši meri za nemščino. Poleg že omenjenih naselij, ki so v analiziranem obdobju popolnoma spremenila »etnični predznak« (Murska Sobota, Kobilje, Turnišče in Ratkovci), sta se v velikem številu zmanjšala število in delež oseb z madžarskim maternim jezikom še v Dolnji Lendavi, Gančanih, Renkovcih, Tešanovcih itd. To dokazuje tudi podatek, da leta 1910 v 24 prekmurskih naseljih od skupno 170 popisovalci niso zabeležili osebe z madžarskim maternim jezikom, enajst let pozneje, v novih državopolitičnih okvirih, je takih naselij bilo 66.

Poleg števila oseb s slovenskim maternim jezikom se je bistveno povečal delež oseb z nemškim maternim jezikom v obravnavanem obdobju. Leta 1910 je bilo v celi pokrajini natanko 2.100 oseb z nemškim maternim jezikom, leta 1921 pa 2.540 ali za dobro petino več. Primerjava tabel 11 in 6 pokaže, da je število Nemcev naraslo v vseh tipih naselja, od naselij z nemškim večinskim prebivalstvom do naselij s slovenskim in madžarskim večinskim prebivalstvom, prav tako v okrajnem centru Murska Sobota (iz 122 oseb leta 1910 na 170 oseb leta 1921).

Tabela 11: Število oseb z nemškim maternim jezikom po tipu naselja leta 1921

Tip naselja	Število oseb z nemškim maternim jezikom
Naselja z izključno nemškim prebivalstvom	328
Naselja z nemškim večinskim prebivalstvom (80–99,9 %)	631
Naselja s slovenskim večinskim prebivalstvom (80–99,9 %)	763
Naselja s slovenskim večinskim prebivalstvom (60–79,9 %)	636
Naselja z madžarskim večinskim prebivalstvom (80–99,9 %)	67
Naselja z madžarskim večinskim prebivalstvom (60–79,9 %)	26
Naselja z madžarskim večinskim prebivalstvom (50,1–59,9 %)	89
Skupaj	2.540

Vir: *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. januarja 1921. god.* Sarajevo: Kraljevina Jugoslavija, Opšta državna statistika, 1932.

Porast števila oseb dveh glavnih državotvornih elementov Kraljevine SHS, Srbov in Hrvatov, velja pripisati v prvi vrsti sorazmerno velikemu številu vojaških oseb v pokrajini ob Muri.

Za konec še nekaj besed o številu Romov. Popis prebivalstva leta 1921 ni zajel Romov, imamo le ocene civilnega komisarja za Prekmurje Gašperja Lipovška. Ta je v že večkrat citiranem seznamu iz druge polovice leta 1921 število Romov v Prekmurju ocenil na 570, kar je za 114 oseb oziroma za četrtno več kot leta 1910 (Lipovšek 1921).

4 Zaključek

Iz analize rezultatov popisa prebivalstva v letih 1910 in 1921 po kriteriju maternega jezika je razvidno, da so na jezikovno-etnične podatke prebivalstva Prekmurja bistveno vplivale politične spremembe po koncu prve svetovne vojne oziroma državna pripadnost pokrajine ob Muri. Popis prebivalstva leta 1910 v Prekmurju je bil izveden še v Ogrski. Na podlagi popisa je v pokrajini na levem bregu Mure živelo vsega skupaj 90.513 oseb, med katerimi je bilo 67.022 (74,05 %) oseb s slovenskim maternim jezikom, 20.737 (22,91 %) oseb z madžarskim maternim jezikom in 2.100 oseb (2,32 %) z nemškim maternim jezikom, ostale skupine oseb pa so imele delež pod 1 % vseh popisanih (hrvaško/srbski jezik 0,18 %, Romi 0,50 % in drugi jeziki 0,04 %).

Popis prebivalstva v Prekmurju, izveden enajst let pozneje, je bil opravljen že v okviru Kraljevine SHS. Analiza popisnih rezultatov iz leta 1921 na podlagi kriterija materni jezik pokaže, da se je predvsem v odnosu Slovencev in Madžarov zgodil premik v korist oseb s slovenskim maternim jezikom, okrepila pa se je tudi skupina oseb, katerih materinščina so bili nemščina, hrvaščina oziroma srbsščina in drugi (ostali) jeziki. Ob prvem ljudskem štetju v novonastali državi so popisovalci ob skoraj identičnem številu skupnega prebivalstva (92.295 oseb) popisali 74.199 oseb s slovenskim maternim jezikom, kar je pomenilo približno 6-odstotni prirast v skupnem številu prebivalstva v primerjavi s popisom leta 1910. Drugo najštevilčnejšo jezikovno-etnično skupino so še vedno predstavljali Madžari s 14.065 popisanih oseb, vendar sta se njihovo število in delež občutno zmanjšala (15,2 %). Tudi število Nemcev se je povečalo v primerjavi s prejšnjim popisom, in sicer na 2.540 oseb oziroma 2,75 % v celotni prekmurski populaciji. Število Hrvatov/Srbov se je skoraj popeterilo (791 oseb ali 0,86 %). Med preostalimi so popisovalci navedli 700 oseb, med njimi tudi Rome.

Zgoraj opisane spremembe v jezikovno-etnični strukturi prebivalstva Prekmurja so povezane predvsem z menjavo oblasti leta 1919. Po eni strani se je zamenjalo izobraženstvo pokrajine, saj je večji del madžarskega uradništva,

učiteljstva in orožništva samovoljno ali pod pritiskom zapustil pokrajino, na njihova mesta pa so prišli predvsem iz drugih slovenskih dežel novi uradniki, učitelji in vojaške osebe – med njimi je bilo več Hrvatov/Srbov kot Slovencev. Bistveno večji vpliv na novo jezikovno-etnično podobo Prekmurja kot prihod Slovencev »prišlekov« pa je imelo dejstvo, da so približno 5.000 oseb, ki so jih leta 1910 v popisovalnih polah navedli kot osebe z madžarskim maternim jezikom, leta 1921 popisali kot osebe s slovenskim maternim jezikom. Na zamenjavo »jezikovne pripadnosti« je vplivalo več dejavnikov, od prenehanja madžarizacije, ki se je izvajala predvsem s pomočjo šol in javnih uradnikov, do nastanka nove južnoslovanske države in prihoda novih, predvsem slovenskih uradnikov, kar je predvsem vplivalo na tiste osebe, ki so imele dvojno identiteto ali pa so zaradi služb v državnih ustanovah prilagajale svojo deklarirano jezikovno pripadnost aktualni oblasti.

Literatura in viri

- A Magyar Korona Országainak Helységnévtára. Budapest: Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal, 1892.
- A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása, első rész, a népesség főbb adatai községenként. Budapest: Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, 1912.
- Aleksič, J., *Slovenska biografija – Slavič, Matija*, <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi582424/> (dostop 16. 8. 2020).
- ARS 1– Arhiv Republike Slovenije, SI AS 60, Pokrajinska uprava za Slovenijo, Predsedstvo. Seznam oseb, ki so bile s svojimi družinami izgnane, april 1920, spis 9711, TE, Prekmurje V.
- Az 1941. évi népszámlálás. Demográfiai adatok községek szerint. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal, 1947.
- Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31 januara 1921 god.* Sarajevo: Kraljevina Jugoslavija, Opšta državna statistika, 1932.
- Dr. Thirring L., 1983. *Az 1869–1980. évi népszámlálások története és jellemzői. I. rész (1869–1910).* Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- Fujs, M., 1997. Oblikovanje narodne identitete pri prekmurskih in porabskih Slovencih. V D. Nečak (ur.) *Avstrija. Jugoslavija. Slovenija. Slovenska narodna identiteta skozi čas.* Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, Ljubljana, 204–218.
- Göncz, L., 2001. *A muravidéki magyarság 1918–1941.* Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva.
- Jerič, I., 2000. *Moji spomini.* Zavod sv. Miklavža v Murski Soboti, Murska Sobota.
- Katus, L., 2009. *A modern Magyarország születése. Magyarország története 1711–1914.* Pécsi Történettudományi Kulturális Egyesület, Pécs.
- Koblar, F., *Slovenska biografija – Trstenjak, Anton*, <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi726644/> (dostop 27. 8. 2020).
- Kokolj, M. in Horvat, B., 1977. *Prekmursko šolstvo. Od začetka reformacije do zloma nacizma.* Pomurska založba, Murska Sobota.
- Kokolj, M., 1984. *Prekmurski Slovenci 1919–1941.* Pomurska založba, Murska Sobota.
- Kuzmič, F., *Pokončni rodoljub Ivan Jerič*. <http://www.pomurski-muzej.si/izobrazevanje/gradiva-pomurja/gradivo/pokoncni-rodoljub-ivan-jeric/> (dostop 23. 8. 2020).
- Lipovšek, G., 1921. *Prekmurje. Seznam občin v abecednem redu, razvrščenih po sodnih okrajih z navedbo raznovrstnih podatkov.* Okrajno glavarstvo Murska Sobota, Murska Sobota.
- Lipušček, U., 2019. *Prekmurje v vrtincu Pariške mirovne konference 1919.* Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija, Murska Sobota.
- Munda Hirnök, K. in Slavec Gradišnik, I., 2019. Meje in spomini nanje. *Traditiones* 48 (1), 27–75. DOI: <https://doi.org/10.3986/Traditio2019480102>.
- Prebivalstvo po veri in maternem jeziku po popisu od 31-III-1931. Slovenija, pregled po občinah. Beograd; Državni statistični urad Demokratske federativne Jugoslavije, 1945.
- Sebők, L., 2020. *Muravidék (Szlovénia) településeinek etnikai és felekezeti statisztikája, 1870-2002.* Társadalomtudományi Kutatóközpont, Kisebbségkutató Intézet,

- Budapest. <https://kisebbsegkutato.tk.mta.hu/muravidek-szlovenia-etnikai-es-felekezeti-statisztikaja/> (dostop 20. 8. 2020).
- Slavič, M., 1999. *Naše Prekmurje. Zbrane razprave in članki*. Pomurska Založba, Murska Sobota.
- Šövegeš Lipovšek, G., 2016. *Padli in pogrešani. Prišo je glás. Prekmurci v vojni 1914–1918*. Pomurski muzej Murska Sobota, Murska Sobota.
- Trstenjak, A., 2006. *Slovenci na Ogrskim. Narodopisna in književna črtica*. Viri 5. Pokrajinski arhiv Maribor, Maribor.
- Vertot, N., Žnidaršič, E., Ilič, M., Šter, D., Povhe, J. in Garvas, T., 2001. *Popisi na Slovenskem 1948–1991 in Popis 2002*. Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana.

The Ethno-Linguistic Composition of Prekmurje based on the 1910 Hungarian Census and the 1921 Yugoslav/Slovene Population Count

Abstract

By analysing the results of the 1910 Hungarian census and of the 1921 population count in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes at the level of settlements by mother tongue of the population, as well as various sources and literature, the study presents the historical circumstances and causes that influenced the ethno-linguistic composition of Prekmurje in the crucial times following the end of the War I, the disintegration of Austria-Hungary, and the establishment of the state of Yugoslavia. In particular, it explores the reasons for the noticeable change in the linguistic and ethnic structure of the population on the left bank of the Mura river between 1910 and 1921, i.e. between the last Hungarian and the first Yugoslav censuses. The changes in the linguistic and ethnic structure of the population are largely attributed to the change of government in 1919. On the one hand, the political changes led to the replacement of the Hungarian bureaucracy, teachers and gendarmery with predominantly Slovene and to a lesser extent Croatian/Serbian population (mainly in the army), while on the other they affected the ethno-linguistic declaration of thousands of Prekmurje residents, who were listed as Hungarian native speakers in 1910 and later listed as Slovenes.

Keywords: ethno-linguistic affiliation, 1910 census, 1921 census, population of Prekmurje, Prekmurje Slovenes, Prekmurje Hungarians

